

Het Nederlands tussen andere talen in Suriname

Magda Devos
Universiteit Gent

1. Suriname: geografie, bevolking, staatsvorm

Suriname ligt in het noorden van Zuid-Amerika, tussen Frans Guyana en Guyana (= voormalig Brits Guyana). De hoofdstad is Paramaribo. Het land is ongeveer vier keer zo groot als Nederland; 85% van het grondgebied bestaat uit tropisch regenwoud.

Suriname telt een kleine 500.000 inwoners, de overgrote meerderheid daarvan woont in de steden aan de kust van de Atlantische Oceaan. Ongeveer 60% leeft onder de armoedegrens, 15,5% leeft van minder dan 1,5 dollar per dag. Volgens de cijfers van de overheid is ongeveer 10% van de beroepsbevolking werkloos.

De belangrijkste economische sectoren zijn de landbouw (vooral grootbedrijven), de visserij (o.m. garnalen voor de export) en de mijnbouw (bauxiet). De Surinaamse economie is sterk afhankelijk van het buitenland. Naast de officiële economie bestaat er ook een informele economie, goed voor 20% van het BNP.

Suriname is een presidentiële democratie, huidige president is voormalig dictator Desi Bouterse (sinds 2010).

2. Geschiedenis

1650: Britse kolonie. Instroom van Britse kolonisten + Portugese joden, aanleg van plantages (suiker, koffie, katoen, cacao), import van Afrikaanse slaven

1667: de Nederlandse admiraal Abraham Crijnssen veroverde het land op de Britten met een eskader Zeeuwse schepen. Instroom van Nederlandse kolonisten, voortzetting import van Afrikaanse slaven: 300.000 tussen 1667 en 1863.

1863: afschaffing van de slavenhandel, gevolgd door instroom van Aziatische bevolkingsgroepen

1975: Suriname onafhankelijk van Nederland

1980-1987: militaire dictatuur onder Desi Bouterse. Op 8 december 1982 vinden de zogenaamde *Decembermoorden* plaats: in Fort Zeelandia (Paramaribo) worden 15 tegenstanders van het regime – intellectuelen, ondernemers, militairen - doodgeschoten

1987: vrije verkiezingen, presidentiële democratie hersteld

3. Etnische groepen en talen

3.1. Overzicht

Etnische groep	Moedertaal
Indianen (1%)	Indianentalen
Stadscreolen (18%)	Surinaams = Sranantongo
Boslandcreolen (= Bosnegers) (15%)	oude Creoolse variëteiten
Hindoestanen (27,5%)	Sarnami (< Hindi)
Chinezen (2,5%)	Chineze dialecten
Indonesiërs (Javanen) (14,5%)	Javaans
Europeanen (2%)	Nederlands (+ andere Europese talen)
Gemengde afkomst (12,5%)	vooral Sranantongo en Nederlands
Andere (Libanezen, Brazilianen) + onbekend (7%)	

3.2. Toelichting

- Indianen: oorspronkelijke bevolking van Suriname.

- Stadscreolen: afstammelingen van vroegere Afrikaanse slaven. Ze hebben allen in mindere of meerdere mate blank bloed.

- Het Sranantongo of Surinaams. In de Engelse tijd werkten op de plantages naast Afrikaanse slaven ook Britse dwangarbeiders, die hun gevangenisstraf afkochten met een verblijf in de koloniën. Op de plantages ontstond een pidgin, een hulptaal met beperkte woordenschat, sterk vereenvoudigde grammatica en beperkte functionaliteit. Die pidgintaal was gebaseerd op het **Engels** en bevatte ook **Portugese** elementen (ingebracht door de slaven die op het eiland Barbados, een slavendepot van de Portugezen, wat Portugees hadden geleerd).

Het pidgin werd na de machtsovername door de Nederlanders doorgegeven aan de nieuw aangevoerde plantageslaven, werd na verloop van tijd door steeds meer mensen in meer situaties gesproken, en ontwikkelde zich tot een **creooltaal**, het Sranantongo of Surinaams, ook Negerengels en (informeel) Takki-Takki (< Engels *talk*) genoemd. In tegenstelling tot een pidgin is een creooltaal een volwaardige taal: (1) ze beschikt over uitdrukkingsmiddelen voor alle domeinen van de werkelijkheid en over een stabiele grammatica, (2) ze wordt als moedertaal door ouders aan hun kinderen doorgegeven.

Het Sranantongo heeft tot eind 19^e eeuw weinig invloed van het Nederlands ondergaan. Daar kwam verandering in toen in 1873 de leerplicht werd ingevoerd en het Nederlands de schooltaal werd.

Vandaag kent het Sranantongo meer dan 100.000 moedertaalsprekers. Bovendien is het de enige taal naast het Nederlands die ook buiten de eigen bevolkingsgroep wordt gebruikt. Het is de informele omgangstaal in Suriname.

- Boslandcreolen (ook Boscreolen en Bosnegers genoemd): afstammelingen van weggevluchte slaven, die kort na hun aankomst in Suriname het oerwoud in vluchtten. Daar leefden ze in gemeenschappen van zeer verschillende moedertaalsprekers.

- Oude creoolse variëteiten. De meeste Boslandcreolen hadden een beperkte kennis van het Portugees (< Barbados) en/of van het Engels. Zo ontwikkelden zich op het Portugees en het Engels gebaseerde creooltalen, met veel elementen uit Afrikaanse moedertalen. De belangrijkste zijn het Aukaans en het Saramaccaans, beide op basis van het Engels.

- Chinezen: Na de afschaffing van de slavenhandel gingen de plantagehouders op zoek naar andere goedkope werkkrachten. Eerst gingen ze die zoeken in China. Veel van de Chinese contractarbeiders bleven na het einde van hun contract in Suriname, iets wat trouwens ook geldt voor de andere Aziatische bevolkingsgroepen. De recrutering van Chinezen was echter geen onverdeeld succes. De meeste Chinese Surinamers hebben hun oude Chinese dialect als thuistaal bewaard.

- Hindoestanen. De Nederlanders kregen van de Britten toestemming om in Indië contractarbeiders te werven. Daarbij gingen ze zo dierf te werk, dat de Britten hun na verloop van tijd verboden nog langer arbeiders te ronselen in Indië. De Hindoestanen vormen de grootste etnische groep.

- Sarnami: de variëteit van het Hindi die zich in Suriname heeft ontwikkeld.

- Indonesiërs (Javanen). Nadat de Britten het ronselen van werkkrachten in Indië hadden verboden, gingen de Nederlanders werkkrachten importeren uit hun eigen kolonie, Indonesië, vooral uit het eiland Java. De moedertaal van de Javaanse bevolkingsgroep is het Javaans.

- Europeanen: de Europese bevolkingsgroep bestaat voor het grootste deel uit Nederlanders en in mindere mate uit Belgen (Vlamingen). Daarnaast wonen er ook Noord-Amerikanen in Suriname, met Engels als moedertaal.

4. Het Nederlands in Suriname

4.1. Positie

In Suriname is het Nederlands de officiële taal. Ze wordt gebruikt in het bestuur, het onderwijs en de rechterlijke macht. Nederlands is ook de dominerende taal in de media en de literatuur. Het is vrijwel de enige taal bij schriftelijke communicatie.

In formele situaties wordt bijna altijd Nederlands gesproken: alle Surinamers beheersen het, zij het niet allemaal in dezelfde mate.

In informele situaties gebruikt men de moedertaal onder leden van de eigen bevolkingsgroep en het Sranantongo of het Nederlands in contacten met leden van andere bevolkingsgroepen. In dergelijke inter-etnische contactsituaties wint het Nederlands, nochtans de taal van de vroegere kolonisator, terrein tegenover het Sranantongo. Enkele aspecten ter verklaring van die evolutie:

- het Nederlands heeft als Europese taal een groter prestige
- veel Surinamers hebben verwanten in Nederland, waardoor de band met het vroegere “moederland” sterk blijft (in Nederland wonen ongeveer 300.000 Surinamers)
- veel Surinamers beoordelen hun eigen moedertaal als negatief, ze associëren die taal met de ondergeschikte positie van de sprekers ervan in de koloniale tijd. Bovendien heerst er bij de Aziatische bevolkingsgroepen een zeker wantrouwen tegenover de Stadscreolen, de moedertaalsprekers van het Sranantongo, die de belangrijkste functies bij de overheid bekleden.

4.2. Het Surinaams Nederlands

Het Standaardnederlands in Suriname, dat o.m. wordt gebruikt in de gesproken media, wijkt in een aantal opzichten af van het Standaardnederlands in Nederland en in België. De Nederlandse Taalunie erkent het Surinaamse Nederlands als één van de drie nationale variëteiten van het Nederlands. In 2003 trad Suriname toe tot de Nederlandse Taalunie.

4.2.1. Uitspraak

Inzake uitspraak heeft het Surinaamse Nederlands een aantal kenmerken gemeen met het Belgisch Nederlands, o.m.

Belgisch + Surinaams Nederlands	Nederlands Nederlands
tongpunt- <i>r</i>	huig- <i>r</i>
bilabiale <i>w</i>	labiodentale <i>w</i>
zachte(re) <i>g</i>	harde <i>g</i>
monoftongen <i>ee, eu, oo</i>	diftongen <i>eej, euj, ooj</i>

4.2.2. Grammatica

- handelingswerkwoorden gebruikt met passieve betekenis

Ik ga mijn haar knippen (tgov. NN + BN: Ik ga mijn haar *laten* knippen)

- transitief gebruik van intransitieve werkwoorden

Iemand loeren (tgov. NN + BN: *op* iemand loeren)

- niet-reflexief gebruik van reflexieve werkwoorden

Ik wil niet bemoeien (tgov. NN + BN: ik wil *me* niet bemoeien)

Je verbeeldt dat je slim bent (tgov. NN + BN: je verbeeldt *je* dat je slim bent)

- *gaan* i.p.v. *zullen* als hulpwerkwoord van toekomstige tijd (= BN)

Hij gaat kwaad zijn (tgov. NN hij *zal* kwaad zijn)

- ander genus dan in NN + BN: *de* hol, *het* rijst

4.2.3. Woordenschat

Enkele honderden woorden of uitdrukkingen komen niet voor in het NN en het BN, zijn er verouderd of hebben er een andere betekenis, bv.

baden ‘douchen’

badhandje ‘washandje’

barbier ‘kapper’

boren ‘een kortere weg nemen’

boeroe ‘blanke Surinamer van Nederlandse afkomst’

brom ‘brommer, bromfiets’

concubaan ‘mannelijke partner die in concubinaat woont’ (mannelijke vorm van concubine)

Het is de mannelijke vorm van concubine.

djak, djakken ‘krik, opkrikken (bv. van een auto om een band te vervangen)’

doks ‘eend’

dozer, dozeren ‘buldozer, egaliseren met een buldozer’

gomma ‘stijfsel’

hossel(en): ‘een bijbaantje (hebben)’

houwer: ‘machete, kapmes’

iemand rammelen ‘iemand in elkaar slaan’

jaardag ‘verjaardag’

kostgrondje ‘akkertje’

okseltruitje ‘truitje zonder mouwen’

pinaren ‘armoede lijden’

schel ‘deurbel’

groentenboer ‘tuinder, groentenkweker’

groot ‘dik’

soft ‘frisdrank’

tandenschuier ‘tandenborstel’

valies ‘reiskoffer’

vaatwerken ‘afwas’

zwageres ‘schoonzus’

Appendix

Bijbelfragment in Surinaamse talen

Sranantongo (Surinaams)

In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God. Dit was in den beginne bij God. Alle dingen zijn door het Woord geworden en zonder dit is geen ding geworden, dat geworden is. In het Woord was leven en het leven was het licht der mensen. En het licht scheen in de duisternis en de duisternis heeft het niet begrepen. Er was een mens van God gezonden, wiens naam was Johannes. Deze kwam tot een getuigenis, om van het Licht te getuigen, opdat zij allen door hem geloven zouden. Hij was zelf het Licht niet, maar was gezonden om van het licht te getuigen. Johannes 1: 1-8.

Na bigin da woortoe ben de, en da woortoe ben de nanga Gado, en da woortoe ben de Gado. Da srefi woortoe ben de nanga Gado sinsi bigin. Nanga hem Gado ben meki alasani, en zondro hem a no ben meki no wansani, disi de. Na hem ini da liebi ben de, en da liebi ben de da letti vo soema. Da letti de skijn na ini doengroe, ma da doengroe no ben teki en sabi hem. Gado ben seni wan soema kom, a nem Johannes. Hem ben kom leki wan getuigenis, vo a getuige vo da letti, vo nanga hem ala soema kom na bribi. Hem srefi no ben de da letti, ma a ben moese getuige vo da letti.

Saramaccaans, Sarnami, Javaans

In het begin schiep God de hemel en de aarde. De aarde was onherbergzaam en verlaten. Een watervloed bedekte haar en er heerste diepe duisternis. De geest van God zweefde over het water. Toen sprak God: "Er kome licht". En er kwam licht. En God zag, dat het licht goed was. Toen scheidde God het licht van de duisternis. God noemde het licht "dag", en de duisternis noemde hij "nacht". Er was avond, dan morgen, de eerste dag. Dan sprak God: "Er kome een uitspansel in het midden van de wateren, om de wateren te scheiden". Toen maakte God het uitspansel en scheidde het water boven het uitspansel van het water daaronder. En zo geschiedde het. En God noemde wat boven het uitspansel was "hemel". Er was avond, dan morgen, een tweede dag. Genesis 1: 1-8.

Samaraccaans

Wë a bigi u mundu nõö hii kamian bi dë dungudungu kankan piii sõ. Sõsõ wata nõö bi dë a di kamian. Mõõ di Akaa u Masa Gaangadu bi dë zëngëëë a di wata liba ta waka nango ta ko. Hën Gadu si taa anbunu sõ. Mën a taki taa limbo musu dë, nõö hën limbo ko. Hën Gadu taa, "Wë a bunu sõ". Hën Gadu paati di limbo ku di dungu, nõö hën a kai di limbo didia. Hën a kai di dungu udeti. Hën bi dë di fosu daka fu di dee soni bigi. Mõõ a di u tu daka, nõö hën Masa Gaangadu ko paati di wata, hafu dë a liba ala, hafu dë a goon aki. Hën mbei soni ta dë a liba ala kuma dee bundji sõ ta hoi di tjuba. Mõõ hën ndeti tapa, nõö hën didia toona jabi.

Sarnami

Soeroe me Pieta Parmeswar swarg aur doenia banaais. Doenia ekdamse andhiaar raha aur be kait ke raha. Aur Parmeswar ke Aatma paanie ke oepar se sewa aur dekh bhaal karat raha. Tab Parmeswar bolies kie: "Andjor hoi dja". Aur andjor hoi gail. Oe dekhies kie andjor thiek hai. Oe andjor aur andhiaar ke alge alge karies. Oe andjor ke 'dien' bolal gail aur andhiaar ke 'raat' bolal gail. Djab raat biet gail tab saber bhail. Oe pahiel a dien biet gail raha. Tab Parmeswar bolies: "Asmaan hoi dja". Aur hoi gail. Oe paanie ke ie rakam alge karies kie asmaan me paanie raha aur bhie dhartie par. Djab raat biet gail tab saber bhail. Oe doesra dien biet gail raha.

Javaans

Mbiyèn, dongé blas durung ènèng apa-apa, Gusti Allah nggawé langit lan bumi. Nanging buminé suwung lan peteng, namung ketutupan banyu, pedut lan méga. Mulané Gusti Allah terus nekaké padang. Gusti Allah ngomong: "Enènga padang", terus byar, padang teka. Padang terus dipisah sangka peteng, dadiné malih ènèng awan lan mbengi. Ya kuwi dina sing depisan. Ing dina sing nomer loro Gusti Allah misah banyu, pedut lan méga. Banyuné nang ngisor, méga lan peduté ing nduwur. Sakbaré iki Gusti Allah neruské enggoné nyambutgawé, saiki sak ènèngé banyu dikongkon mili dadi siji, supaya ènèng segara lan ènèng daratan. Daratané terus nukulké sakwarnané wit-witan lan woh-wohan. Gusti Allah lega mbanget sakwisé nyawang sembarang iki, mulané Dèkné arep neruské penggawéané. Saiki ngerjani nduwur.